

Строченко Л. В.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри лексикології і стилістики англійської мови

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

СИНОНІМІЯ У НОМІНАТИВНОМУ ПОЛІ АНГЛОМОВНОГО КОНЦЕПТУ *GENIUS*

Анотація. Статтю присвячено дослідженню особливостей вербалізації концепту *GENIUS* в англійській мові, зокрема розгляду номінативного поля цього концепту в аспекті синонімічних відношень між лексемами-репрезентантами. У роботі проаналізовано дефініції лексичної одиниці *genius* в англомовних словниках, виокремлено понятійні концептуальні ознаки досліджуваного концепту в англійській мові. Було виокремлено такі поняттєві ознаки досліджуваного концепту в англійській мові: *intellectual power, creative power, uncommon, exceptional superiority, originality*. Такі лексичні одиниці входять до медіальної частини номінативного поля досліджуваного концепту: *brainiac, Einstein, mastermind, brain, intellect, thinker, whiz, wiz, wizard*, а також субконцепт *PRODIGY*. Вони є синонімами до лексем-номінантів концепту *GENIUS*. Указані синонімічні номінативні одиниці мають одну спільну ознаку – високий рівень інтелекту та, як правило, входять до розмовного прошарку англійської мови.

Ключові слова: концепт, номінативне поле, синонімія, *genius*.

Постановка проблеми. Беззаперечним фактом є те, що мова є одним з основних інструментів пізнання та концептуалізації навколишнього світу, оскільки аналіз мовних засобів дозволяє найбільш простим та ефективним способом виявити ознаки концепту та змоделювати його. Склад того чи іншого концепту виявляється через словникові тлумачення мовних одиниць, які репрезентують його та мовленнєві контексти, у яких уживаються відповідні мовні одиниці. Не є винятком і англомовний концепт *GENIUS*, який відображає уявлення англомовного соціуму про феномен геніальності. Останній визначається як найвищий ступінь прояву творчих сил людини і пов'язаний зі створенням якісно нових, унікальних творінь, відкриттям раніше незведаних шляхів творчості та розумової активності людини. Сьогодні у вітчизняній лінгвістиці бракує комплексних розвідок лінгвістичного втілення досліджуваного концепту, що увиразнює актуальність цього дослідження.

Зв'язок проблеми із попередніми дослідженнями. У межах лінгвоконцептології номінативне поле концепту визначається як сукупність мовних засобів, які об'єктивують (вербалізують / репрезентують) концепт у певний період розвитку суспільства [3, с. 47]. Дослідники стверджують, що номінативне поле концепту не є однорідним, а поділяється за ядерно-периферійним принципом. Смысловое наповнення ядра ототожнюється із семним набором базових слів-репрезентантів досліджуваного концепту [там само].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглядаючи різноманітні підходи до вивчення концептів, А.П. Мартинюк зазначає, що дослідження вербалізованого концепту відбувається на основі ономазіологічного підходу, який передбачає

визначення мовних засобів, що його об'єктивують, максимально повний опис семантики цих одиниць та моделювання змісту концепту як глобальної ментальної одиниці через її національну своєрідність. Основними доцільними методами вчена вважає компонентний, етимологічний аналіз, виявлення синонімічного ряду лексеми-репрезентанта концепту, а також вивчення способів концептуалізації як вторинного переосмислення, зокрема в пареміях та афоризмах [2]. Спільним для всіх напрямів є визнання концепту базовою одиницею свідомості, відмінності ж пов'язані з фокусуванням на певному типі концептів, а також із різним трактуванням відношень між концептом як елементом етнокультурної картини світу та лексичним значенням [4, с. 192–193].

Мета статті полягає у вивченні синонімічних відношень номінативного поля англомовного концепту *GENIUS*. Матеріалом дослідження слугували електронні тлумачні словники англійської мови. У роботі використано такі методи дослідження, як компонентний і дефініційний аналізи.

Виклад основного матеріалу. Для виявлення структури номінативного поля досліджуваного концепту ми використовуємо алгоритм, запропонований І.М. Колегаєвою, яка виокремлює такі етапи конструювання номінативного поля будь-якого вербалізованого концепту: «1. Вилучення із репрезентативних лексикографічних джерел номінативних одиниць, що семантично споріднені із ключовою (зазвичай іменною) лексичною одиницею-назвою концепту. Під номінативними одиницями розуміємо семми (разом із їхніми дефініціями), усталені і фразеологічні словосполучення і паремії. 2. Дефініційний аналіз номінативних одиниць із метою виокремлення ключових сем, які в різних словниках можуть бути виражені кількома неідентичними дефініційними ознаками <...> 3. Аранжування ключових сем за їхнім смисловим потенціалом: ЩО називається, ЯК характеризується, ЯКІ трансформації відбуваються в межах досліджуваного поля. 4. Структурування поля на ядро, медіальну зону і периферію. 5. Окремим етапом має бути етимологічні розвідки ядерних семем» [1].

Проведений компонентний та дефініційний аналізи вможливили виокремлення ядра концептуального поля *GENIUS* в англійській мові, що представлено лексемою-номінантом *GENIUS*. Ядерну зону поділяємо на два сегменти, а саме – *GENIUS / ГЕНІЙ* та *GENIUS / ГЕНІАЛЬНІСТЬ*.

Перший сегмент представлений семемою, що позначає людину, наділену надзвичайними творчими чи розумовими здібностями. Другий – семемою, яка позначає феномен надзвичайного інтелекту чи творчих здібностей, який спрямований на створення чогось нового.

Таким чином, за результатами компонентного аналізу, проведеного на матеріалі словникових тлумачень ключової номі-

нації *genius*, ядро досліджуваного номінативного поля концепту GENIUS представлено такими концептуальними ознаками, як інтелект (вербалізується такими лексичними одиницями: *intellectual faculties, intellectual power, intelligent, mental, vigor of mind*), творчі здібності (вербалізується такими лексичними одиницями: *creative power, talent, creativity*), видатний / найвищий / надзвичайний (вербалізується такими лексичними одиницями: *uncommon, superior, distinguished, highly, exceptional, extraordinary, marked superiority*), новизна / оригінальність винаходу / роботи тощо (вербалізується такими лексичними одиницями: *power of invention or origination of any kind, or of forming new combinations; original work*).

Що ж стосується медіальної зони досліджуваного номінативного поля, то воно репрезентовано номінативними одиницями, які є семантично спорідненими з ключовою одиницею *genius*, а саме: *brainiac, Einstein, mastermind, brain, intellect, thinker, whiz, wiz, wizard*, тобто є синонімами лексеми-номінанта. Синонімія є повним або частковим збігом значень мовних виразів і типом семантичних відносин у мові. Властивості синонімічних відносин визначаються видом значення, а також системою подібностей і відмінностей, що встановлюються між значеннями мовних виразів або одиниць мови. Розрізняють два види синонімії: за сигніфікатом і за денотатом. Перша полягає в збігу (частковому або повному) тих понять, які позначаються мовними виразами. Друга є збігом денотатів, тобто тих об'єктів, на які вказують мовні вирази. Ми фіксуємо саме другий тип синонімії.

Розглянемо словникові дефініції зазначених номінативних одиниць більш детально.

Перша із зафіксованих номінацій *brainiac* утворена складанням двох основ, які позначають мозок та комп'ютер відповідно:

"brainiac (n.)"very smart person," 1982, U.S. slang, from brain (n.) + ending from ENIAC, etc. Brainiac also was the name of a comic book villain in the Superman series and a do-it-yourself computer building kit, both from the late 1950s, and the word may bear traces of either or both of these";

"ENIAC – acronym from "electronic numeral integrator and computer," device built 1946 at University of Pennsylvania by John W. Mauchly Jr., J. Presper Eckert Jr., and J.G. Brainerd. It cost \$400,000, used 18,000 radio tubes, and was housed in a 30-foot-by-50-foot room".

Водночас до 1982 року ця номінативна одиниця слугувала іменем певних персонажів, тому укладачі словників припускають, що деякі риси цих персонажів можуть зберігатися у значенні слова:

"Brainiac Slang A person who is highly intelligent".

Прикладом типового представника категорії «геній» є вчений Альберт Ейнштейн, прізвище якого є синонімом лексичної одиниці «геній». Цей випадок антономазії (*einstein*) закріплено словниками:

"Einstein – someone who has exceptional intellectual ability and originality".

Якщо у попередньому випадку актуалізувалась лише концептуальна ознака розуму, то тут у дефініції відображається ще й ознака оригінальності.

Наступна номінація містить у своїй дефініції позначення надзвичайно розумної людини та специфікацію того, чим людина займається – керує важливим і складним проектом:

"Mastermind – a highly intelligent person, especially one who plans and directs a complex or difficult project".

Ще одна номінація є прикладом метонімії та позначає у розмовному варіанті англійської мови дуже розумну людину:

"Brain Informal A highly intelligent person".

Слід зазначити, що вказані синонімічні номінативні одиниці мають одну спільну ознаку – високий рівень інтелекту та, як правило, входять до розмовного прошарку англійської мови.

Виняток складає лише номінативна одиниця *prodigy*, яка у своєму лексичному значенні має ще один відмінний компонент – зазначення молодого віку людини з надзвичайними інтелектуальними та творчими здібностями: *prodigy – an unusually gifted or intelligent young person; someone whose talents excite wonder and admiration; "she is a chess prodigy"*.

У нашому дослідженні ми розглядаємо PRODIGY як субконцепт, який уходить до медіальної частини аналізованого номінативного поля концепту GENIUS, що представлений такими лексичними одиницями: *wunderkind, child prodigy, infant prodigy, whiz kid*.

Дефініції всіх зазначених одиниць фіксують такі концептуальні ознаки, як молодий вік людини з надзвичайними інтелектуальними та творчими здібностями.

Висновки. Ядро концептуального поля GENIUS в англійській мові представлено лексемою-номінантом GENIUS. Ядерну зону поділяємо на два сегменти, а саме – GENIUS / ГЕНІЙ та GENIUS / ГЕНІАЛЬНІСТЬ. Перший сегмент представлений семемою, що позначає людину, наділену надзвичайними творчими чи розумовими здібностями. Другий – семемою, яка позначає феномен надзвичайного інтелекту чи творчих здібностей, який спрямований на створення чогось нового. Було виокремлено такі поняттєві ознаки досліджуваного концепту в англійській мові: *intellectual power; creative power; uncommon, exceptional superiority; originality*. Такі лексичні одиниці входять до медіальної частини номінативного поля досліджуваного концепту: *brainiac, Einstein, mastermind, brain, intellect, thinker, whiz, wiz, wizard*, а також субконцепт PRODIGY, представлений такими лексичними одиницями: *wunderkind, child prodigy, infant prodigy, whiz kid*. Вони є синонімами до лексем-номінантів концепту GENIUS. Указані синонімічні номінативні одиниці мають одну спільну ознаку – високий рівень інтелекту та, як правило, входять до розмовного прошарку англійської мови.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розгляді особливостей вербалізації концепту GENIUS в англійській мові різножанровому дискурсі.

Література:

1. Колегаєва І.М. Конструювання номінативного поля концепту: етапи та одиниці. Записки з романо-германської філології. 2018. N 1 (40). С. 121–127. URL : DOI : 10.18524/2307-4604.2018.1(40).137068
2. Мартинюк А.П. Перспективи дискурсивного напрямку дослідження концептів. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. № 837. С. 14–18.
3. Попова З.Д., Стернин І.А. Когнитивна лінгвістика. Монографія [Текст]. Москва: АСТ: Восток-Запад, 2007. 314 с.
4. Шевченко І.С. Підходи к анализу концепта в современной когнитивной лингвистике. Вісник ХНУ. 2006. № 725. С. 192–195.
5. Croft W. Cognitive Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 356 p.
6. Genius. URL: <http://www.thefreedictionary.com/genius>

Строченко Л. В. Синонимия в номинативном поле англоязычного концепта GENIUS

Аннотация. Статья посвящена исследованию особенностей вербализации концепта GENIUS в английском языке, в частности рассмотрению номинативного поля этого концепта в аспекте синонимических отношений между лексемами-репрезентантами. В работе проанализированы дефиниции лексической единицы *genius* в англоязычных словарях, выделены понятийные концептуальные признаки исследуемого концепта в английском языке. Было выделено такие понятийные признаки исследуемого концепта в английском языке: *intellectual power; creative power; uncommon, exceptional superiority; originality*. Следующие лексические единицы входят в медиальную часть номинативного поля исследуемого концепта: *brainiac, Einstein, mastermind, brain, intellect, thinker; whiz, wiz, wizard*, а также субконцепта PRODIGY. Они выступают синонимами к лексемам-номинантам концепта GENIUS. Указанные синонимичные номинативные единицы имеют один общий признак – высокий уровень интеллекта и, как правило, входят в разговорную прослойку английского языка.

Ключевые слова: концепт, номинативное поле, синонимия, *genius*.

Strochenko L. Synonymy in the nominative field in the English concept GENIUS

Summary. The article is devoted to the study of peculiarities of verbalization of the concept GENIUS in the English language, namely, the consideration of the nominative field of this concept in the aspect of synonymic relations between representative lexemes. The research analyzes definitions of the lexical unit “genius” in the English dictionaries; singles out notional conceptual features of the analyzed concept in the English language. The following notional conceptual features of GENIUS in the English language have been singled out: *intellectual power; creative power; uncommon, exceptional superiority; originality*. The following lexical units represent the medial part of the studied nominative field: *brainiac, Einstein, mastermind, brain, intellect, thinker, whiz, wiz, wizard*, as well as the subconcept PRODIGY. They are synonymous with the nominees of the concept GENIUS. The indicated synonymic nominative units have one common feature – a high level of intelligence and, as a rule, are part of the colloquial English language.

Key words: concept, nominative field, synonymy, *genius*.